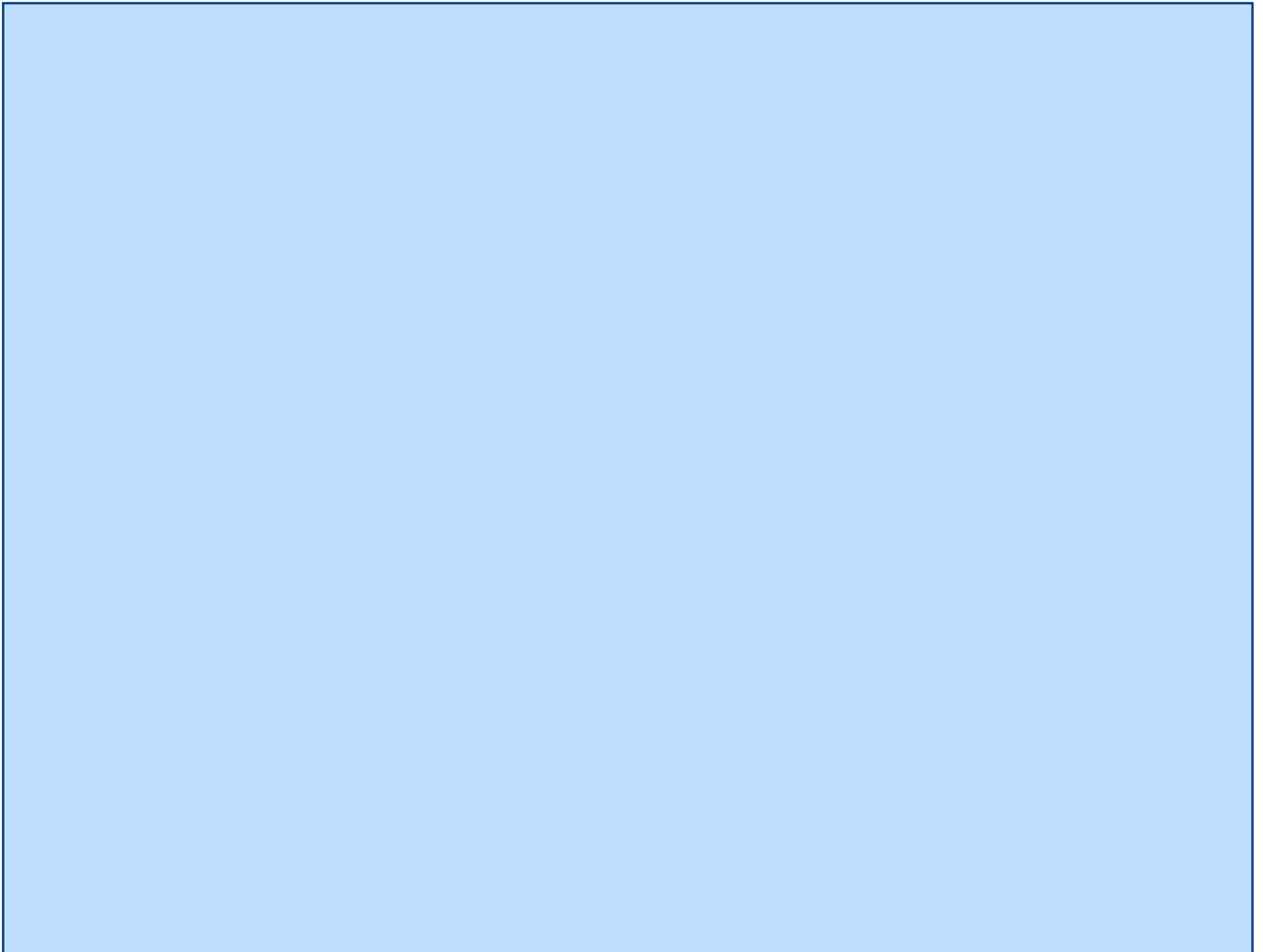

Självständigt arbete i samverkan

En försöksverksamhet på lärarutbildningen

Anna-Karin Westman & Helena Johansson
Institutionen för ingenjörsvetenskap, matematik och
ämnesdidaktik

I samverkan med lärare i Sundsvalls kommun

Självständigt arbete i samverkan

En försöksverksamhet på lärarutbildningen

1. Projektets syfte

Syftet med detta projekt var att pröva en modell för hur samverkan mellan lärarutbildningen och skolpraktiken skulle kunna se ut. Fokus för samverkan var studenters självständiga arbete, vilket görs som avslutning på lärarutbildningen. Projektet har utgjort en del av Mittuniversitetets verksamhet kopplad till ULF (Utbildning, Lärande, Forskning). Det är en nationell satsning på praktiktäna skolforskning och på att stärka såväl skolpraktikens som lärarutbildningens utgångspunkt i vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Under försöksperioden 2017 – 2021 har Mittuniversitetets aktiviteter inom ULF framför allt fokuserat på olika samverkansformer mellan forskning och skolpraktiken, medan aktiviteter som inkluderar lärarutbildningen ingått i mindre omfattning (Benerdal et al., 2022). Därför finns ett behov av att pröva och utveckla strukturer och modeller som fokuserar på hur universitetet och skolan kan samverka kring lärarutbildningen och dess studenter som också gör sin praktik ute på förskolor och skolor. Liknande projekt har gjorts på flera andra lärosäten (se exempelvis Perselli & Dahl, 2021; Utbildningsförvaltningen Piteå kommun, 2021). Både lärosätena och skolan ska, enligt skollagen och högskoleförordningen, ha en vetenskaplig förankring (SFS 2010:800; SFS 1993:100) och forskning ska vara en integrerad del i lärarutbildningen. Vidare har det under senare år också betonats att lärarstudenter ska få en inblick i praktiktäna forskning under sin VFU (SFS 2021:1335). En ökad samverkan mellan lärarutbildning och skolpraktiken kring de självständiga arbeten som lärarstudenterna ska göra under sin utbildning (SFS 1993:100) skulle kunna bidra till detta.

Projektet utgick från ett komplementärt perspektiv där förslag på forskningsområden initialt formulerades av lärare på den skola som ingick i projektet, och där studenterna sedan vidareutvecklade dessa till undersökbara problemformuleringar i samråd med handledare på universitetet och med en kontaktlärare på skolan. Under genomförandet av studien på skolan var kontaktläraren delaktig enligt överenskommelse mellan kontaktläraren och studenten. Målsättningen med pilotprojektet var att utveckla

en modell som skulle kunna uppfylla två behov: dels ska samverkan bidra till att studenter inom lärarutbildningen får arbeta med frågor som är av relevans för praktiken, dels ska lärare på skolan få möjlighet att fördjupa sin kunskap om lärande och undervisning inom olika ämnesområden utifrån sina önskemål. Genom att studenternas arbeten sker i samverkan med en skola får även lärare på lärarutbildningen (i rollen som handledare) en närmare anknytning till praktiken.

2. Genomförande

Projektet genomfördes inom ramen för Mittuniversitetets ULF-försöksverksamhet och i samverkan mellan Mittuniversitetet och en av regionens skolhuvudmän.

2.1 Samverkan om självständiga arbeten

Projektidén utvecklades i samarbete med den deltagande skolan och grundades i ett ömsesidigt behov av samverkan mellan lärarutbildningen och skolpraktiken. Lärare och skolutvecklare önskade att studenter skulle kunna komma till skolan och genomföra olika aktiviteter under sin utbildning och på så vis bidra till utveckling av nya/vidgade sätt att bedriva undervisning, baserade på vetenskaplig grund. Lärarutbildningen önskade att utbildningen knyts ännu närmare praktiken och att framför allt de självständiga arbetena (SA) kan få relevans för det framtida yrket/yrkesrollen genom att tydliggöra forskningens relevans för praktiken. Detta mynnade ut i projektets syfte, att pröva en modell för hur samverkan mellan lärarutbildningen och skolpraktiken skulle kunna se ut.

Som grund för en samverkansmodell användes erfarenheter från ett tidigare projekt genomfört i samverkan mellan Piteå kommun, Luleå tekniska universitet och Umeå universitet (Utbildningsförvaltningen Piteå kommun, 2021). I den modellen hade studenterna en handledare från lärarutbildningen och en från skolan och vissa handledningstillfällen genomfördes med alla tre personer närvarande. Handledare på skolan skulle minst ha en magisterexamen, vilket begränsar personer som kan delta i samverkan. I vår modell ville vi möjliggöra för fler lärare och fler skolor att delta i samverkan, därför ställdes inte några krav på utbildning utöver lärarutbildning för de lärare som deltog i samverkansmodellen. Lärarna verkade inte heller som handledare för

studenterna, utan tanken var att lärarna skulle ha en roll som "medforskare" på så sätt att de var delaktiga i att formulera problemområde/syfte samt på olika sätt i datainsamling (beroende på forskningsdesign). Till varje student knöts en lärare, som i studien benämns kontaktlärare. Vår modell prövades inom kursen *Självständigt arbete i naturvetenskap/teknik för grundlärare F-3 respektive 4-6* (hädanefter SA-kursen). Studenterna tilldelades handledare (lärare på lärarutbildningen) på samma sätt som övriga studenter som genomförde kursen, men inte deltog i samverkansprojektet. I samråd med forskarna bestämdes att medverkande studenter skulle ha samma handledare, för att på detta sätt endast inkludera en handledare i studien. Den prövade modellen var uppbyggd i tre faser.

Första fasen innebar ett möte mellan forskare och lärare där det diskuterades vilka problemområden som lärarna ansåg relevanta att studenterna undersökte i sina studier. Mötet genomfördes digitalt under en timme via Zoom och i mötet deltog fyra lärare i matematik och NO från skolan och två forskare från Mittuniversitetet. Problemområden avgränsades och konkretiserades därefter av forskarna för att kunna passa omfattning av ett självständigt arbete. Till varje avgränsat område föreslogs ett eller ett par olika sätt som studien kunde designas på, där det i designen var inbyggt någon typ av samverkan med lärarna. Till exempel att studenten utformar ett par lektioner för något visst ämnesinnehåll baserat på forskningsresultat om undervisning och lärande med avseende på innehållet, och att läraren sedan genomför dessa lektioner. Avgränsade problemområden med tillhörande forskningsdesign stämdes därefter av med lärarna på skolan vid ett möte på Zoom under lärarnas ämnesträff.

Andra fasen innebar att presentera de olika förslagen på problemområden och forskningsdesign för studenterna vid introduktion och uppstart av SA-kursen. Studenterna informerades också om att SA i samverkan var en del i ett forskningsprojekt för att pröva ut en modell för samverkan, och att deltagande i projektet även inkluderade två intervjutillfällen. De studenter som var intresserade av att genomföra ett SA i samverkan med den deltagande skolan fick anmäla sitt intresse till forskarna inom en vecka. När anmälningstiden gått ut kontaktades ansvarig person på skolan, som i sin tur informerade lärarna om

vilka problemområden studenterna anmält intresse för, och tillfrågade relevanta lärare om att delta som kontaktlärare till studenterna, och då också delta i forskningsstudien. Efter detta organiserades kontakt mellan studenter, kontaktlärare på skolan och handledare från lärarutbildningen.

Den tredje och avslutande fasen i modellen bestod i planering, uppstart och genomförande av SA-studien.

2.2 Pilotstudien

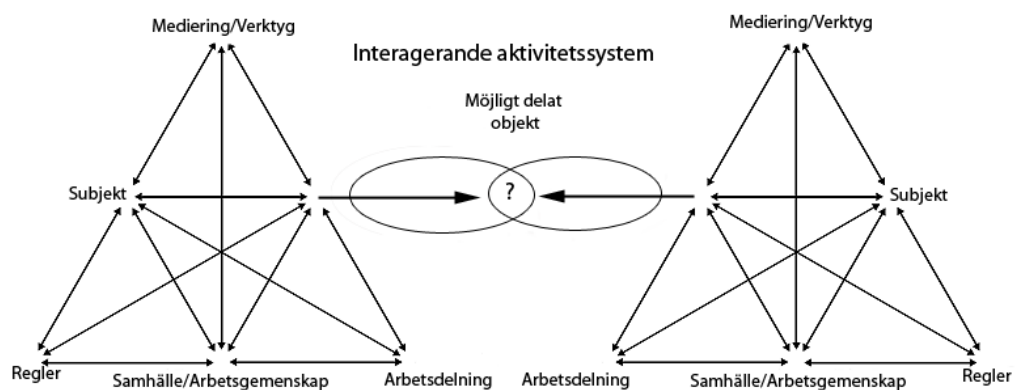
I det genomförda projektet var det totalt två studenter som deltog, vilket innebar två deltagande kontaktlärare på skolan och en handledare från lärarutbildningen. Data samlades in genom enskilda intervjuer med de medverkande. Två intervjuer vardera med studenter och kontaktlärare, där den första genomfördes i uppstarten av SA (början på fas tre) och den andra efter SA-kursen var avslutad (efter fas tre). Med handledaren genomfördes en intervju efter avslutad SA-kurs, under samma tidsperiod som den andra intervjun med studenter och kontaktlärare. Intervjuerna genomfördes via zoom med ljudinspelning. En forskare genomförde samtliga intervjuer med den ena studenten och dess kontaktlärare, och den andra forskaren intervjuerna med den andra studenten och dess kontaktlärare. Vid intervjun med handledaren deltog båda forskarna.

Intervjufrågorna fokuserade på deltagarnas upplevelser av att ha varit delaktiga i samverkan, till exempel deras syn på rollen som student/kontaktlärare/handledare, tydligheten av syfte och mål med samverkan, hur olika kontaktvägar och delning av information har fungerat. Aktivitetsteorin (e.g., Hansson, 2014) användes som analysverktyg för att fånga i vilka delar i den prövade modellen som det uppstod olika dilemma (s.k. spänningar). Spänningar kan leda till (önskad) förändring om deltagarna börjar arbeta på nya sätt för att lösa spänningen. På samma sätt kan en avsaknad av spänning visa på delar som inte bidrar till en önskad förändring. Aktiviteten är i detta fall det genomförda SA i samverkan, och i denna samverkan är två olika organisationer (system) inblandade, skolan och lärarutbildningen, med sina olika mål, ramar och traditioner (figur 1). Grundat i aktivitetsteorin har samverkansmodellen betraktats från följande perspektiv: *objektet* (målet med samverkansmodellen),

aktörer (subjekt i figur 1, studenter, kontaktlärare, handledare), *mediering* (kanaler och verktyg som används för kontakt mellan aktörer), *regler* (de olika ramar som aktörerna behöver följa) och *arbetsdelning* (fördelningen av olika handlingar mellan aktörerna).

Figur 1

Grafisk representation av två interagerande aktivitetssystem (Hansson, 2014, s. 47)

Transskript från intervjuerna grupperades utifrån vilka perspektiv som var synliga. Till exempel, när en student pratar om att SA i samverkan bättre behöver planeras in i skolans verksamhet, eller när en kontaktlärare uttrycker att hen upplever att studenten inte kommit tillräckligt långt fram i planering och genomförande av SA, så grupperas detta att tillhöra *regler* dvs. att i detta fall förhålla sig till olika organisationers tidsplaneringar. Samtidigt så undergrupperas transskriptutdragen utifrån aktör för att kunna identifiera likheter och skillnader mellan olika aktörer. På liknande sätt grupperas uttalande som rör målet med SA under *objekt*, och uttalanden som på olika sätt rör hur deltagarna har haft kontakt och hur detta har fungerat, samt tankar kring omfattning av kontakt mellan deltagarna, grupperas under *mediering*.

3. De viktigaste forskningsresultaten och vilka slutsatser man kan dra från dem

Regler

Både kontaktlärare och studenter framhöll att en tidig kontakt underlättade SA i samverkan. Det händer annars exempelvis att lärare ställer upp på kort varsel och gör plats för ett besök av en student trots att tid egentligen saknas. Lärare

kunde nu anpassa besöken trots att oförutsedda saker, som exempelvis VAB, förändrade planerna. Det var något både lärare och studenter uppskattade.

Både kontaktlärare och studenter betonade dock att SA-kursens schema i större utsträckning skulle behöva stämmas av mot skolans planering, exempelvis mot ett årshjul. Studenter kan då anpassa exempelvis datainsamlingen.

I intervjuerna framkom även svårigheter med att hitta mötestider. Lärares och handledares scheman hade sällan luckor vid samma tidpunkter. När exempelvis utvecklingssamtal med elever pågår har lärarna fullt i sitt schema och får inte plats med ytterligare möten.

Arbetsdelning

Kontaktlärarna på skolan var överlag positiva till SA i samverkan men uttryckte också att de hade förväntat sig att studenterna skulle varit mer aktiva i själva undervisningen, till exempel genom att pröva något nytt sätt att undervisa.

Kontaktlärarna tog stort praktiskt ansvar, exempelvis genom att hjälpa studenten med att skicka brev till föräldrarna om samtycke. Båda kontaktlärarna upplevde att det delvis blev som att vara VFU-handledare åt studenten.

Mediering

I intervjuerna framkom att kontaktlärarna var intresserade vid mötet i projektets första fas, men också att de hade haft svårt att bilda sig en uppfattning om vad projektet skulle kunna innebära.

En av studenterna beskrev att introduktionen vid kursstart (projektets andra fas) gav intrycket av att det självständiga arbetet var förutbestämt i mycket större utsträckning än vad studenten hade upplevt i ett senare skede av arbetet. Orsaken till att studenten ändå valde att delta var att lärarna på kursen pratade väl om projektet vid senare möten och att tankarna bakom projektet då blev tydligare.

Under genomförandet organiserade handledaren vid universitetet först ett möte med de två kontaktlärarna och därefter ett möte vardera med respektive student och handledaren. Dessa möten ingick inte i den ursprungliga planen för projektet. Dessa möten upplevdes som värdefulla av handledaren genom att kursens innehåll kunde tydliggöras för kontaktlärarna och handledaren fick kännedom om förutsättningarna på skolan. Som framgår ovan var det dock svårt att hitta en tid för dessa möten och det blev tydligt för både kontaktlärarna och handledaren att det är två olika typer av verksamheter som ska mötas.

Aktörer

Resultaten visar att aktörerna i pilotprojektet upplevde aspekter som skulle kunna stärkas för att ge en ökad vetenskaplig grund i skolan eller i lärarutbildningen. Exempelvis skulle kontaktlärare och studenter kunna utveckla forskningsplanen gemensamt i större utsträckning, för att på så sätt möta skolans utvecklingsbehov. I resultaten framkommer även tankar om projektet som inte direkt berör en ökad vetenskaplig grund men andra positiva delar med SA i samverkan.

Studenterna menar att SA i samverkan har tillfört nya dimensioner som bidragit till deras lärande. Det är framför allt studenternas personliga mål som uppfyllts, som exempelvis en ökad kunskap om ett specifikt intresseområde medan kontaktläraren underlättade datainsamlingen på olika sätt, samt att studenterna har fått mer förståelse för hur en lärare arbetar.

Kontaktlärarna såg en förtjänst genom att de får återkoppling från någon som betraktar verksamheten lite utifrån. De menade också att det är stimulerande att få inblick i universitetets verksamhet och värdefullt att visa sin egen och skolans verksamhet. Studenten skulle dessutom kunna vara en framtida rekrytering, vilket är viktigt då lärarbrist är en utmaning för många skolor. Som beskrevs ovan så uppfyllde projektet däremot inte lärarnas förväntan på att studenterna skulle prova något nytt i undervisningen.

Också handledaren på universitet såg fördelar med att lärare på universitet kan få större insyn i skolors verksamhet. Exempelvis kan man få större förståelse för vilka ämnesdidaktiska frågor som är intressanta för skolans lärare.

Slutsatser

Utifrån resultaten drar vi följande slutsatser och föreslår en modell för självständigt arbete i samverkan (SAiS).

- Alla aktörer ser förtjänster med projektet men studentens mål uppfyllades i större utsträckning än kontaktlärarnas. En ännu tidigare kontakt mellan kontaktlärare och student skulle möjliggöra ett tillfälle att utveckla gemensam forskningsplan och i större utsträckning uppnå kontaktlärarnas mål.
- Möten som hållits i projektet har upplevts som givande och viktiga men svåra att schemalägga. Det behövs därför en ökad kännedom om kursens schema och skolans årshjul.
- De möten som inte fanns i den ursprungliga planen och som initierades av handledaren var viktiga och bör finnas med i fortsättningen.
- I den första modellen saknades en plan för återkoppling till medverkande. Det behöver finnas en plan för hur detta ska gå till redan vid starten av samarbetet.

Figur 2

Förslag till modell för självständigt arbete i samverkan.

4. Projektets bidrag till forskningsläget

I Sverige finns det fler exempel på samarbeten kring studenters självständiga arbeten (Perselli & Dahl, 2021, Utbildningsförvaltningen Piteå kommun, 2021). I dessa fall har försöksverksamheten nyligen pågått och ännu enbart beskrivits i rapportform. Några resultat ur dessa är ändå relevanta att diskutera utifrån våra resultat.

Ett är att lärare behöver upptäcka sitt eget intresse för ämnesområdet som studentarbetet berör (Perselli & Dahl, 2021). Det kan möjliggöras genom att organisera för att lärare och studenter samtalar för att identifiera frågor/ämnen som är intressanta som både forsknings- och utvecklingsarbete. Uteblir dialogen finns risken att läraren inte upplever arbetet som förankrat i verksamhetens behov (Perselli & Dahl, 2021). Vi ser i vår studie att lärarnas förväntningar inte uppfylldes fullt ut. Resultaten tyder också på att en ökad dialog initialt skulle kunna göra att förväntningarna infrias i större utsträckning.

Ett annat resultat är att behovet av att lära känna varandras arbetssituation, det framkommer både i vårt och i andra projekt (Perselli & Dahl, 2021). En aspekt att ta hänsyn till är en tidig identifikation av utvecklingsområden för att underlätta skolornas planering. En annan är synkronisering av högskolans kursplanering och verksamhetsfältets villkor och behov.

En kombination av lärares förståelse för praktikens frågor och ett akademiskt förhållningssätt för att undersöka dessa kan bidra till läraryrkets akademisering. I tidigare forskning visar resultaten hur kombinationen av lärares kontextuella kunskap och akademiska kunskap fördjupar verkamma lärares förståelse för ett forskningsobjekt (Bergmark & Erixon, 2020). Det projekt som presenteras här skulle potentiellt kunna uppnå liknande effekt om lärares kontextuella kunskap

möter den akademiska genom den vetenskapliga metoden i ett självständigt arbete. Vi drar slutsatsen att för detta måste kontaktlärarna involveras ännu tidigare i arbetet, redan då problemet beskrivs och forskningsfrågorna formuleras. Våra resultat visar att aktörerna betonar många effekter som inte direkt berör en vetenskaplig förankring. Vi drar slutsatsen att med en tidigare kontakt kommer de medverkande att i större utsträckning bidra med kontextuell och akademisk kunskap om själva forskningsobjektet.

I projektet har vi tagit avstamp i aktivitetsteorin (Engeström, 2015) och betraktat Självständigt arbete i samverkan som ett projekt där två verksamhetssystem ska mötas. Målet för projektet var att ge både skolor och lärosäten ytterligare möjlighet att uppfylla kravet på en vetenskaplig förankring. Vi ser möjligheter med arbetssättet som prövats men också att det krävs en utveckling av modellen. För att det vetenskapliga perspektivet ska möta praktikens frågor behöver dialogen mellan student, kontaktlärare och handledare komma tidigt och fokusera på forskningsobjektet. Risken finns annars att deltagarna i första hand fokuserar på sin egen, kända verksamhet och kontaktlärarnas bidrag blir i stor utsträckning att underlätta praktiska problem för studenten (Perselli & Dahl, 2021). Mötet mellan två verksamhetssystem skapar spänningar men ger också möjlighet till att förändra tidigare tillvägagångsätt och till ett ökat lärande för de medverkande (Engeström, 2015).

5. Nya forskningsfrågor som genererats från projektet

- Hur kan en modell för SAiS utformas för att i ännu större utsträckning bygga på lärares frågor och dilemman?
- Hur kan en modell för SAiS bidra till en utveckling av lärarutbildningen som helhet?

6. Specifika lärdomar utifrån att projektet redan från dess start byggt på ett nära samarbete med skolhuvudmän

Samarbetet med skolans lärare startade genom ett initiativ från skolan. Lärarna i matematik och naturvetenskap hade ett intresse för att utveckla sina kunskaper och sin undervisning. Det har inneburit intresserade och engagerade lärare som ger av sin tid även om de inte bedriver själva forskningen. I projektet har

skolledningen inte deltagit i någon större omfattning. Om projektet ska omfatta fler ämnen eller skolor behöver skolledningen involveras ytterligare. En annan lärdom är att modellen behöver utvecklas för att lärarna ska göras mer delaktiga i studentarbetenas utformning och på så sätt i större utsträckning uppnå sina mål med samarbetet.

7. Spridning av projektets resultat inom och utanför forskarsamhället

- Presentation på en arbetsplatsträff för all personal vid Skönsmons skola.
- Slutrapportering av projektet till uppdragsgivare (Arbetsgruppen för ULF vid Mittuniversitetet).
- Pågående vetenskaplig artikel för tidskriften *Högre utbildning*.

8. Referenser

Benerdal, M., Cervantes, S., Westman, A., & Ahlström, B. (2022). *Utveckling, Lärande, Forskning? Slutrapport från genomlysningen av försöksverksamheten med ULF-avtal i Umeå-noden*. https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/952/c_952780-1_3-k_slutrapport-ulf-genomlysning.pdf

Engeström, Y. (2015). *Learning by expanding : an activity-theoretical approach to developmental research* (Andra utgåvan). Cambridge University Press.

Perselli, A.-K., & Dahl, M. (2021). *Studenten som samverkansprojekt: En studie om samverkan för ökad kvalitet i utvecklingsinriktade självständiga arbeten*. Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-105256>

Nationella samordningsgruppen (2022). *Slutredovisning av försöksverksamhet med praktikinära forskning (ULF) 2017-2021*. https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_ulf_slutredovisning.pdf

SFS 1993:100. *Högskoleförordningen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100

SFS 2010:800. *Skollagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

SFS 2021:1335. Förordning om utbildning till lärare och förskollärare.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20211335-om-utbildning-till-larare_sfs-2021-1335

Utbildningsförvaltningen Piteå kommun (2021). *Examensarbete i samverkan mellan skola och lärarutbildning: erfarenheter, lärdomar och framtidsspaning*. (Delrapport ULF-avtal, 2021:1). Redaktör Kristina Hansson. Hämtad 221208

https://www.pitea.se/contentassets/9b469d5569f84be6ab89c59ecff8b22a/examensarbete-i-samverkan_rapport-pitea-kommun_2021.pdf